

I have
place between Ireland and Great
Britain... I believe this treaty
will lay the foundations of
peace and frankness between
the two nations. What I
have signed I shall
stand by it. I believe that
the end of the conflict of
parties is at hand.

Tithe an
Oireachtas
Houses of the
Oireachtas

Comóradh céad bliain ar Dhíospóireachtaí an Chonartha

1921 - 1922

Buíochas

Tugtar buíochas speisialta don dream seo a leanas a chuidigh linn:

Gabriel Doherty, an Roinn Staire, Coláiste na hOllscoile Corcaigh agus comhalta de Shainghrúpa Comhairleach maidir leis na Cuimhneacháin Chéad Bliain

Finín O'Driscoll, iarthuairisceoir parlaiminte, Oifig na nDíospóireachtaí, Seirbhís Thithe an Oireachtas

Leabharlann Náisiúnta na hÉireann

An Chartlann Náisiúnta

Ard-Mhúsaem na hÉireann

Cartlanna Míleata

Leabharlann na Comhdhála

Íomhánna clúdaigh:

Toscairí síochána ag teacht isteach ó idirbheartaiochtaí an Chonartha i Londain
Íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta na hÉireann

Eisiúint nótaí a scriobh Art Ó Gríofa sa Phreas Domhanda díreach i ndiaidh an Conradh a shiniú ar 6 Nollaig 1921
© Ard-Mhúsaem na hÉireann

Déan teagmháil

Tithe an Oireachtas, Teach Laighean, Sráid Chill Dara, Baile Átha Cliath D02 XR20

www.oireachtas.ie Tel: +353 (0)1 6183000 Twitter: @OireachtasNews

Déan ceangal linn

#TreatyDebates

Íoslódáil an aip

Hanna Sheehy Skeffington agus Margaret Pearse ag teacht isteach chuig Ardán Phort an larla
Íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta na hÉireann

Clár na nÁbhar

Ó Shos Cogaidh go Saorstát	2
Réamhrá	5
An Conradh i gComhthéacs	7
An dearcadh ó Westminster	11
Díospóireachtaí an Chonartha a Thuairisciú	18
Macasamhail den Chonradh	

Ba é an plé ar an gConradh an díospóireacht ba shuntasáí i stair na Dála. Tráth ríthábhachtach i stair na hÉireann a bhí ann, inar socraíodh conair nua d'Éirinn. Tháinig ann do Shaorstát Éireann go foirmiúil ar an 6 Nollaig 1922, bliain agus lá tar éis don Chonradh a bheith sínithe. Ón bpointe seo ar aghaidh, thosaigh an tOireachtas mar is eol dó anois ag feidhmiú.

Ó Shos Cogaidh go Saorstát

1921

11
Lúil14
MF

Sos cogaidh fógartha, ag cur
deireadh le Cogadh na Saoirse
mar a ghlaofaí air ina dhiaidh sin

Mhol Éamon de Valera
agus d'fhaomh an Dáil cúig
láinchumhachtach chun an
Conradh a chaibidiliú; ni raibh
de Valera ina measc

Comhdháil i Londain chun téarmaí an Chonartha a chaibidliú.

Toscairí na hÉireann

Art Ó Griobhtha   Micheál Ó Coileáin

Robert Barton

Éamon
Ó Dubhgáin
Seoirse Gabhán
Ó Dubhthaigh

Toscairí na Breataine

An Príomh-Aire
David Lloyd George

Austen
Chamberlain

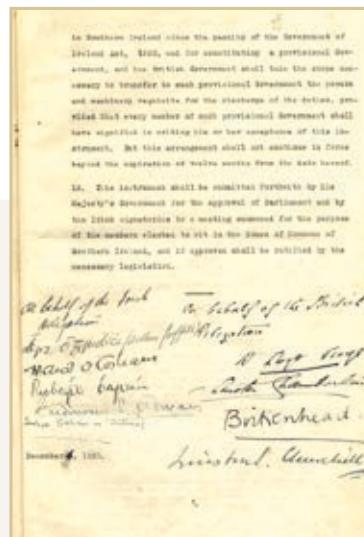

An Tiarna
Birkenhead

Winston Churchill   Sir Laming
Worthington-Evans

Gordon Hewart   Hamar Greenwood

DF
Noll

Síníodh an Conradh

Éire le bheith ina tiarnas féinrialaitheach
de chuid Chomhlathas na Breataine.

Rí R.A. le bheith mar Cheann Shaorstát Éireann,
Seanascal Shaorstát Éireann ina feart ionaid.

Feisirí Pharlaimint na hÉireann chun mionn dilse
a ghlacadh do Shaorstát Éireann agus don Rí.

Cead do Thuaisceart Éireann imeacht
ó Shaorstát Éireann.

Coimisiún na Teorann chun an teorainn
a chinneadh.

Fórsaí na Breataine le tarraingt amach as Éirinn.

An Ríocht Aontaithe chun trí chalafort uisce
dhomhain a rialú in Éirinn.

Saorstát Éireann chun sciar d'fhiach náisiúnta
agus pinsin chogaidh na Breataine a ioc.

Tosaíonn
Díospóireachtaí
i bParlaimint na
hÉireann agus
na Breataine

Dáil Éireann

13 shuí
Vóta 7 Eanáir 1922
Tá, 64; Nil, 57;
Staonadh, 3

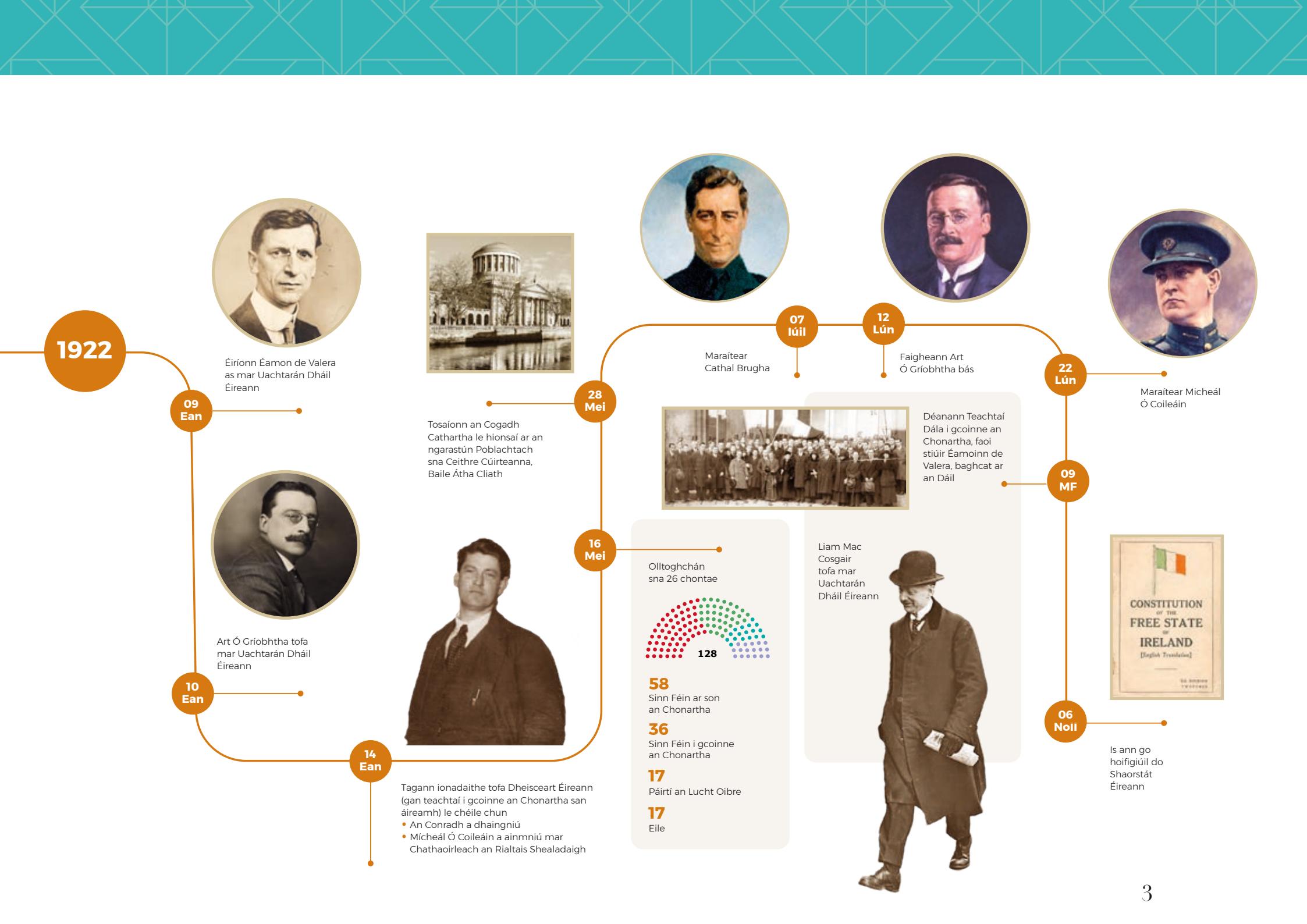
Teach na dTeachtaí

3 shuí phoiblí
Vóta an 16 Nollaig
Tá, 40; Nil, 58

Teach na dTiarnaí

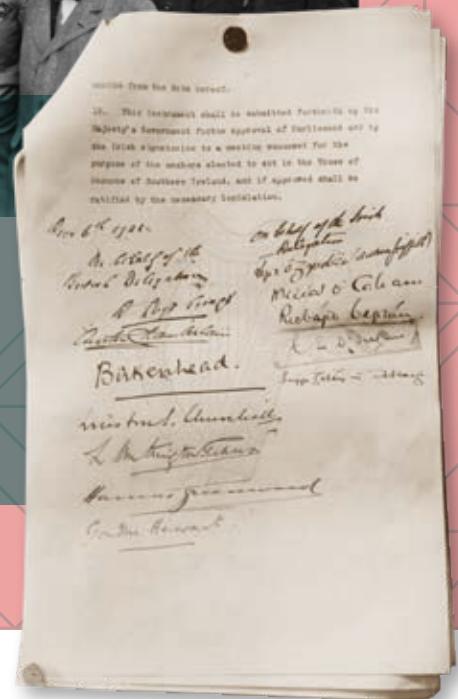
3 shuí phoiblí
Vóta an 16 Nollaig
Sásta, 166;
Míshásta, 47

14
Noll06
Noll

Comhaltaí na toscaireachta siochána chuig Londain
íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta
na hÉireann

Téacs an Chonartha mar a síniódh,
an 6 Nollaig 1921, 2.15am
An Chartlann Náisiúnta
(CC BY-NC-ND 4.0)

An Seomra Comhairle in Ardán Phort an larla, mar a ndearnadh
Dhíospóireachtaí an Chonartha
íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta na hÉireann

Chruinnigh slua le chéile taobh amuigh d'Ardán Phort an larla le linn
Dhíospóireachtaí an Chonartha
íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta na hÉireann

Réamhrá

Tá comóradh Dheich mBliana na gCuimhneachán tar éis an deis a thabhairt do mhuintir na hÉireann cuimhneachán agus measúnú a dhéanamh ar thréimhse stairiúil i stair na hÉireann.

Ba phribhléid agus ábhar bród dom freisin gur imir Tithe an Oireachtas a bpáirt maidir le hathchuairt ar an radharc corraitheach ar stair na hÉireann céad bliain ó shin: ó éíri amach faoi aim an náisiúnachais mhileataigh in Ard-Oifig an Phoist um Cháisc 1916, go dtí imeachtaí comhthráthacha ar láithreacha catha Fhlónndras, cruinniu na Chéad Dála, go dtí an streachailt ar son neamhspleáchas náisiúnta, agus an díospóireacht pharlaiminteach ríthábhachtach maidir leis an gConradh Angla-Éireannach in 1921 á sroicheadh anois. Tá ceisteanna deacra an Chogaidh Chathartha fós le teacht. Laistigh den lánláergas imeachtaí seo is céim thábhachtach iad na díospóireachtaí ar an gConradh, ar a raibh aistear chinniúint náisiúnta na hÉireann ag brath. Tá iarmháirtí imeachtaí ollmhóra na laethanta geimhrídhd úd in Ardán Phort an Larla i mí na Nollag 1921 fós le brath inár saol polaitiúil. Sa leabhrán seo cuittear ar fail amlínte fainseachá, chomh maith le comhthéacs na hÉireann agus na Breataine araon, le haghaidh an nójmeid thábhachtaigh seo i stair ár náisiúin.

Agus mé ag léamh arís na ndíospóireachtaí a bhí ar siúl ar feadh trí lá dhéag i mí na Nollag 1921 agus mí Eanáir 1922, is é an rud is mó a chuaigh i bhfeidhm orm ná caighdeán an ábhair. Ní iontas ar bith é go raibh daoine an-chorraithe i gcoire sin fhéinchinntiúchán nuaghinte na hÉireann. Tar éis críoch doiléir ar an mbás agus ar an gcrutan a bhain leis an treallchogaíocht i gcoinne fhórsaí na Corónach, glaoth ar ionadaithe poiblí an náisiúin leanúint ar aghaidh le díospóireacht a bhí, do chuid mhór acu, ina ábhar beatha agus báis.

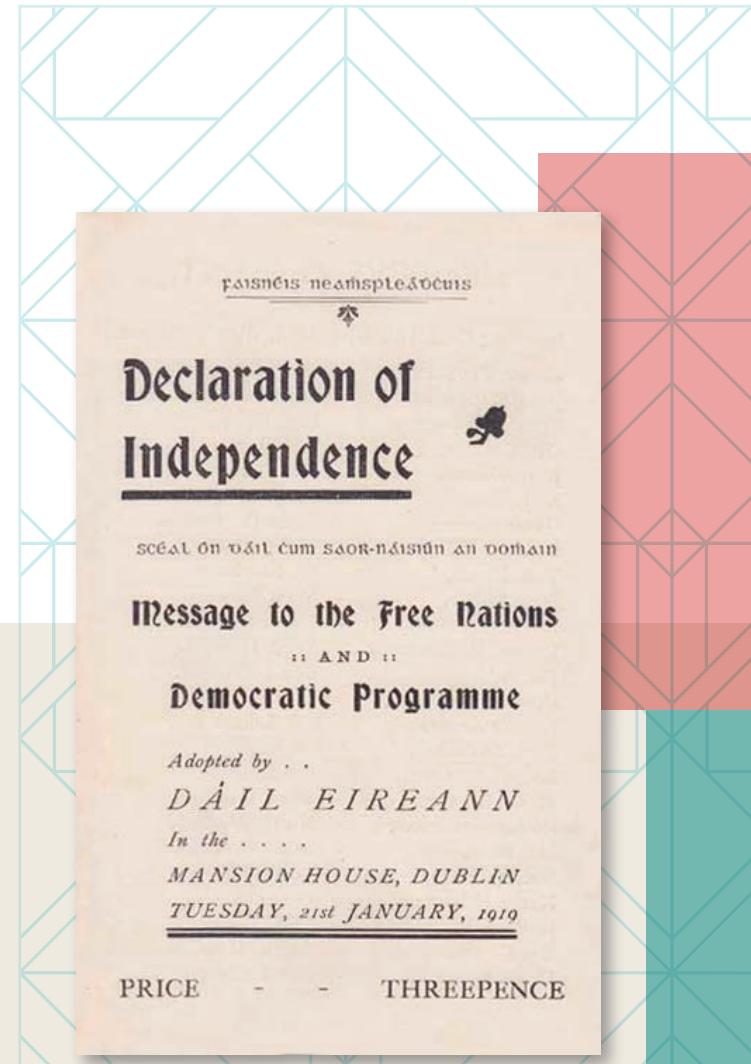
Tá argóint phaiseanta le feiceáil i mbeagnach gach óráid. Ó thacaíocht iomráiteach Mhicheál Úí Choileáin don Chonradh: 'tugann sé saoirse dúinn, ní an tsaoirse dheridh is mian le gach náisiún agus a bhforbraíonn siad ina treo,

ach an tsaoirse í a bhaint amach', go dtí óráidíocht Éamainn de Valera, 'táim i gcoinne an Chonartha seo, ní de bhí gur fear cogaidh mé, ach fear síochána [...] ní chuirfear leis críoch ar na céadta bliain de choimhlint idir an dá náisiún, an Bhreatain Mhór agus Éire.' Tá na hóráidí paiseanta agus meabhrattheach; is fiú do dhuine ar bith a bhfuil spéis acu i stair na hÉireann agus sna cúiseanna go bhfuilimid san áit a bhfuilimid anois mar náisiúnstát neamhspleáach iad a léamh ina n-ionnláine. Tá siad úr agus beoga fós, arna gcur i gcrích le frásaí ó chroí a mbeidh cuimhne orthu. Faraor, is minic a léirítéar iontu tuin neamhgħéilliúil agus dolúbthacht lenar cuireadh gaol i gcoinne gaoil, cara i gcoinne carad. Mar shampla amháin, dar le Seán Etchingham, TD, b'ionann an díospóireacht agus 'seirbhís adhlactha cois uaigh náisiún na hÉireann'. Is minic a thagann gangaid mar seo chun cinn ón téacs clóite fuar; Caoimhghin Ó hUigín ag tabhairt freagra ar Erskine Childers, mar shampla, a bheadh beirt ar na daoine iomráiteacha a maraíodh in Éirinn a stróiceadh as a chéile, agus a mbeadh róil cheannasacha ag a ngaoleta nuair a bheadh an náisiún ar bhonn níos cobhsaí. Bhí Díospóireachtaí an Chonartha ina sos tábhachtach, ríthábhachtach déanta na firinne, sa timthriall cloíteach foreigin. Ach, arís agus arís eile, cloisimid a lán frásaí dorcha sna díospóireachtaí seo, ar drochthuar iad ar an bhfuath a scaoilfí leis go gairid tar éis an ionsaithe ar na Ceithre Cúirteanna i mí an Mheithimh 1922.

Tá súil agam go dtaitneoidh an t-ábhar fainseach san fhoilseachán tarraingteach seo leat, agus go n-aithneoidh tú túis áite ról an Eagarthóra Díospóireachtaí agus fhoireann Thithe an Oireachtas ag an am sin maidir leis na díospóireachtaí a thiomsú ag am coimhlinte. Ina óráid féin in 1921, chuir Seán Mac Eoin (Seán MacKeon) in iúl don Dáil gur theastaigh uaidh 'ní scáthanna, ach téagair fhírinneacha'. Céad bliain ina dhiaidh sin, tá sé d'aidhm ag an leabhrán seo na téagair seo a thaispeáint do lucht féachana nua, do ghlúin nua. Táimid tar éis bogadh i bhfad ó na díospóireachtaí fórsúla i mí na Nollag 1921 agus mí Eanáir 1922, agus is oidhreacht é an toradh searbh ab fhómhar dóibh nach mór leanúint ar aghaidh á mheasúnú. Céad bliain ina dhiaidh sin, leis an leabhrán seo cuittear go luachmhar leis an staidéar leanúnach sin ar cé sinne anois. ◆

Seán Ó Feargħaíl, TD

An Ceann Comhairle

Forógra na Saoirse 1919
lomhá le caoinchead Whytes.com

D'áitigh [na daoine a chuir i gcoinne an Chonartha] go raibh Éire ina heintiteas faoi leith ón bhFaisnéis Neamhspleáchais ag céad suí poiblí Dháil Éireann ar an 21 Eanáir 1919, mura raibh sin amhlaidh ó fhorógra na Poblachta Luan Cásca 1916.

An Conradh i gComhthéacs

Ba é an Conradh Angla-Éireannach¹ an comhaontú síochána lenar cuireadh deireadh le Cogadh na Saoirse. Thosaigh an choimhlint ar an 21 Eanáir 1919 nuair a rinneadh ionsaí marfach ar phóilíní i Sulchóid Bheag, Contae Thiobraid Árann. Ar thaobh na nÉireannach bhí feachtas treallchogaíochta agus cruthaíodh córas rialtais faoi Dháil Éireann chun an bonn a bhaint as réimeas na Breataine. D'éirigh an troid níos déine go dtí an Sos Cogaidh ar an 11 Iúil 1921.

De réir caighdeáin ar bith, ba chorr chinniúnach i stair an dá oiléán an Conradh a síníodh ar an 6 Nollaig 1921. Leis an bhfocal 'Conradh' san áireamh i dteideal an doiciméid bhíothas ag cur in iúl gur comhaontú é idir eintitís dhílíthiúla chomhionanna, bunaithe ar leith. D'áitigh na daoine a thacaigh leis sa diospóireacht ina dhiaidh sin i nDáil Éireann gur cruthúnas a bhí san fhocal gur bhain Éire amach leis sin a cuspóir státacht a bheith aici scartha ón mBreatain. D'easaontaigh na daoine a chuir i gcoinne an Chonartha. D'áitigh siadsan go raibh Éire ina heintiteas faoi leith ón bhFaisnéis Neamhspleáchais ag céad suí poiblí Dháil Éireann ar an 21 Eanáir 1919, mura raibh sin amhlaidh ó fhórógra na Poblachta Luan Cáscá 1916. De bhrí gur sonraíodh sa téacs go raibh an comhaontú idir 'an Bhreatain Mhór agus Éire' ba léir go raibh ciall faoi leith ag an gcomhaontú, ní go díreach idir na hoileáin ach iontu. Ní dhearnadh aon tagairt do Thuaisceart Éireann, cé go raibh sí ann go dlíthiúil le roinnt míonna ag an bpointe seo.

Nuair a daingníodh agus a cuireadh i bhfeidhm an comhaontú, chuaigh Éire isteach sa chóras stáit domhanda. Siombail de seo ba é í a ghilacadh isteach go tapa i gConradh na Náisiún. Le daingníodh an Chonartha tosaíodh freisin an titim chun an chogaidh chathartha, nach bhfuil a oidhreacht nimhneach fós go hiomlán réitithe, 100 bliain níos faide anonn.

Caibidlí

Le linn chaibidlí an Chonartha ba é sprioc na nÉireannach a thabhairt ar na Briotanaigh oiléán na hÉireann a aithint mar 'chomhlach seachtrach', seachas ball, d'Impireacht nó Comhlathas na Breataine. Bhí siad ag iarraigdh foirm phoblachtach rialtais a bheith ag Éirinn, ina ndíorthófaí ceannas ón bpobal, agus nach n-aithneofaí an Choróin ach mar cheann siombalach ar nasc polaitiúil na hÉireann leis an gComhlathas. Bhí dhá phríomhghná ag na taictíci a úsáideadh chun an chríoch seo a bhaint amach. Phléigh agus chomhaontaigh na toscáirí nithe a raibh níos lú tábhachta ag baint leo, amhail cistiú, ar dtús agus chuir siar ceisteanna a bhain le stádas agus an Choróin go dtí céimeanna deiridh na gcainteanna. Shuigh siad an toscaireacht freisin ionas go mbeadh aon chliseadh sna cainteanna thírithe

1 Nó 'An Conradh idir an Bhreatain Mhór agus Éire' mar a tugadh air freisin, agus uaireanta 'Ailt Chomhaontaithe'. Ní raibh an focal 'Conradh' sa téacs a síníodh go luath maidin an 6 Nollaig, ach ba é 'Ailt Chomhaontaithe' an teideal a bhí air. Níos moille an mhaidin sin cuireadh scéala chuig toscaireacht na Breataine go raibh na hÉireannacha ag iarraidh é a bheith san áireamh sa teideal, agus ag cruinniú Chomh-aireacht na Breataine, a tionóladh ag 12.30pm an lá sin, faomhadh an leasú. Faoin am seo, áfach, bhí Éamonn Ó Dubhgháin imithe cheana fén ó Londain ar a bhealach go hÉirinn leis an aon chóip shníithe den comhaontú (gan an tagairt do 'Chonradh') a choinnigh an taobh Éireannach. Ba é seo an chóip a thug Ó Dubhgháin don Uachtaráin de Valera an tráthnóna sin.

An Conradh i gComhthéacs

ar 'Chúige Uladh' nó 'aontacht bhunriachtanach' (is é sin le rá, na sé chontae a chomhtháthú i bhfoirm éigin laistigh de stát Éireannach uileghabhálach) agus ní ar an gCoróin nó ar stádas. Ba é an smaoineamh a bhí ar chúl an chuir chuige seo nach mbeadh tacaíocht ag Rialtas na Breataine ó dhearcadh a bpobail sa bhaile túis a chur arís lena bhfeachtas míleata in Éirinn sa chéad chás, ach bheadh sa dara cás.

Bhí na Briotanaigh sásta freisin plé ar na príomhcheisteanna a chur siar go dtí níos faide anonn sna cainteanna. Nuair nár bhféidir na ceisteanna seo a sheachaint a thuilleadh, áfach, bhí difríochtaí bunúsacha ó sheasamh na nÉireannach le feiceáil go soiléir láithreach. Bhí Príomh-Aire na Breataine, David Lloyd George, diongbháilte gurbh éigean dearcadh na Breataine i dtaca leis an gCoróin, agus ballraíocht na hÉireann den Chomhlathas, a bheith mar chuid den chomhaontú deiridh.

Láimhseáil foireann idirbheartaíochta na hÉireann, faoi cheannas Airt Uí Chríobhtha ach nach raibh Uachtaráin Dháil Éireann, Éamon de Valera, ina bhall di,² láimhseáil siad na caibidlí go han-mhaith. Go luath i mí na Samhna bhí siad i suíomh maith chun a chinntí 'go gclisfeadh na cainteanna maidir le Cúige Uladh' dá mbeadh siad i sáinn. D'úsáid Lloyd George, áfach, taicticí cliste reitriúla chun a shuíomh féin a athrú agus thug sé moladh isteach an chríoch ar an oiléan a atarraingt le 'Coimisiún na Teorann'. Mar sin de, thug sé ar Ó Gríobhtha, agus tríd sin ar na hionadaithe Éireannacha eile, glacadh le réiteach lenar aithníodh an Choróin agus lenar tugadh aitheantas do stádas na hÉireann mar thiarnas den Chomhlathas, ach nár dheimhnigh aontacht na hÉireann. Ba iad seo príomhfhorálacha an Chonartha a síniódh ar an 6 Nollaig.

Díospóireachtaí

Tharla an díospóireacht maidir leis an gcomhaontú in Westminster ar feadh trí lá, agus lean ar aghaidh gan aon mhórdheacrait. Mar sin féin, chuir an dream dígeanta den pháirtí i leith comhaltaí Coimeádacha d'fhoireann

idirbheartaíochta na mBriotanach, go mór mór an Tiarna Birkenhead, go ndearna siad feall ar thraigisiún aontachtacha an pháirtí.

Bhí an díospóireacht in Éirinn níos faide agus bhí daoine i bhfad níos tóghtha faoi, agus rinneadh i bhfad níos mó dochar polaitiúil agus daonna mar gheall ar an scoilt i dtuairimí. Sa Chonradh féin bhí foráil go bhfaighfí an ceadú riachtanach ó 'na comhaltaí tofa chun suí i dTeacht na dTeachtaí i nDeisceart Éireann,' ní Dáil Éireann, gurbh é an dara tionól sin a cheap foireann idirbheartaíochta na hÉireann. Ach ní raibh aon amhras ann go ndéanfadh an Dáil díospóireacht ar an téacs dáiríre. Tharla an díospóireacht seo idir an 14 Nollaig 1921 agus an 7 Eanáir 1922, le sos le haghaidh na Nollag agus na bliana úire. Le linn na Díospóireachta maidir leis an gConradh i nDáil Éireann, bhunaigh na daoine a thacaigh leis an gConradh a n-argóintí den chuid ba mhó ar na buntáistí nithíula a bhí ar fáil leis, go háirithe stáacht agus aslonnú fhórsaí na Breataine ó Shaorstát nua Éireann. Chuir siad béis ar an mbagairt go mbeadh de thoradh ar dhiúltú cogadh scriosach arís. Dhírigí na daoine a chuir i gcoinne an Chonartha a n-aird ar fhealladh ar an bPoblacht dar leo. Cuireadh seo in iúl, a d'aitigh siad, de bhrí go raibh glacadh le stádas tiarnais agus an Choróin, na srianta ar shaoirsí na hÉireann i réimsí mar chosaint, agus an fhíric gur fhan an teorainn pholaitiúil idir an tuaisceart agus an deisceart.

Fiosraíodh buntáistí agus míbhuntáistí an dá sheasamh go mion, le mórán athrá idir cainteoirí agus naimhdeas pearsanta a bhí faoi cheilt roimhe sin nochta agus le feiceáil go poiblí. Bhí an vótá deiridh, 64 go 57 ar son an Chonartha, cóngarach go leor lena thabhairt orthu siúd ar an taobh a chaill, a thaobhaigh leis an Uachtaráin de Valera, leanúint lena bhfeachtas ina choinne lasmuigh den Dáil. Chuaigh na buaiteoirí i gcumann leis an líon beag aontachtaithe a toghadh i dtoghcheantair ó dheas in olltoghchán 1921 chun an faomhadh foirmiúil a chur ar fáil a leagadh síos sa Chonradh. Tionóladh suí ar an 14 Eanáir, gan na teachtaí poblachtacha a bhí in éadan an Chonartha a bheith i láthair, agus daingníodh an Conradh.

² Ba iad na lánchumhachtaigh eile Micheál Ó Coileáin, Éamonn Ó Dubhgáin, Seoirse Gabhánach Ó Dubhthaigh agus Robert Barton. D'fheidhmigh ceathair eile - Erskine Childers, Fionán Ó Loingsigh, Diarmuid Ó hEigearaigh, agus John Chartres - mar rúnaithe don toscaireacht.

Forfheidhmiú

Thosaigh forfheidhmiú an Chonartha láithreach. Ainmníodh Micheál Ó Coileáin mar Chathaoirleach an Rialtais Shealadaigh. Cheap sé coiste a raibh de dhualgas acu bunreacht a dhréachtú don Saorstát agus thosaigh sé earcaíocht le haghaidh Arm Náisiúnta nua. Bhí foráil lena n-aghaidh seo beirt sa chomhaontú. Bhí mearbhalla in aigne a lán daoine maidir leis an difríocht idir an Rialtas Sealadach nua seo agus Feidhmeannas na Dála a bhí ann cheana. Bhí Feidhmeannas na Dála faoi uachtaráinacht Uí Chríobhtha tar éis do de Valera éirí as mar agóid in aghaidh vóta an Chonartha. Lean an déchumhacht seo ar aghaidh go dtí gur tionóladh an Tríú Dáil san fhómhar. Fuair Ó Coileáin agus Ó Críobhtha, chomh maith le roinnt poblachtach a bhí i gcoinne an Chonartha, bás san idirlinn de dheasca an Chogaidh Chathartha. Dhearbhaigh an Tríú Dáil, a toghadh ní ba luaithe sa samhradh ar bhonn 26 chontae, William Cosgrave ina ról mar cheannaire rialtais.

Tháinig ann do Shaorstát Éireann go foirmiúil ar an 6 Nollaig 1922, bliain cothrom ón lá tar éis don Chonradh a bheith sínithe. Tharla seo gan sé chontae Thuaisceart Éireann. Bhí rialtas Thuaisceart Éireann tar éis úsáid a bhaint as foráil den Chonradh lenar ceadaíodh dó é féin a vótáil amach as dlíne an tSaorstáit. Ón bpointe seo ar aghaidh, thosaigh an tOireachtas mar is eol dóanois ag feidhmiú. Shuigh Dáil Éireann ar an 6 Nollaig agus chruinnigh an Teach Uachtarach nua, Seanad Éireann, le chéile den chéad uair ar an 11 Nollaig. ♦

Nuair a daingníodh agus
a cuireadh i bhfeidhm
an comhaontú, chuaigh
Éire isteach sa chóras
stáit domhanda.

Siombail de seo ba é
í a ghlacadh isteach
go tapa i gConradh
na Náisiún.

Art Ó Gríofa ag teacht isteach chuig Ardán Phort an larla
íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta
na hÉireann

1921-1922 Comóradh céad bliain ar Dhíospóireachtaí an Chonartha

Idirbheartaíochtaí an Chonartha ag 10 Sráid Downing mar a léirítear sa *Illustrated London News* ar 5 Nollaig 1921

© Illustrated London News Ltd/Mary Evans Picture Library

An dearcadh ó Westminster

Ar an lá céanna is a thosaigh Dáil Éireann an díospóireacht ar an gConradh, thionól Parlaimint na Ríochta Aontaithe freisin.

In Alt 18 den Chonradh bhí an phoráil seo ann, ‘Cuirfidh Rialtas a Mhórgachta an t-ionstraim isteach le haghaidh fhaomhadh na Parlaiminte’. San fhoclaíocht shimplí seo bhí straith de chruacheisteanna suntasacha bunreachtúla agus polaitiúla i bhfolach.

D'eascair siad seo amach as bunábhar an chomhaontaithe agus an chaoi a ndearnadh é a chaibidliú. Ní nach ionadh, rug lucht cáinte an Chonartha in Westminster ar na laigí braite seo nuair a thosaigh an díospóireacht i dTeach na dTeachtaí agus i dTeach na dTiarnaí araon Dé Céadaoin an 14 Nollaig 1921.

Réamhléiríodh nádúr uathúil na hócáide in aitheasc an Rí do chomhchruiinniu an dá Sheomra:

“I have summoned you to meet at this unusual time in order that the Articles of Agreement which have been signed by My Ministers and the Irish Delegation may be at once submitted for your approval. No other business will be brought before you in the present Session. It was with heartfelt joy that I learnt of the Agreement reached after negotiations protracted for many months and affecting the welfare not only of Ireland, but of the British and Irish races throughout the world. It is my earnest hope that by the Articles of Agreement now submitted to you the strife of centuries may be ended, and that Ireland, as a free partner in the Commonwealth of Nations forming the British Empire, will secure the fulfilment of her national ideals. I pray that the blessing of Almighty God may rest upon your labours.”

Ina dhiaidh sin bhí trí lá de dhíospóireacht a bhí, in amanna, binbeach. Thairg daoine a chuir i gcoinne an Chonartha leasuithe i dTeach na dTeachtaí agus i dTeach na dTiarnaí. Chlóigh an Rialtas na leasuithe seo sa deireadh le móramh ollmhóra sna pasáistí vótála, agus faomhadh bunfhocláiocht mholtach an aithisc. D'éirigh leis na daoine a chuir ina choinne buillí suntasacha a bhualadh le linn na n-argóintí. Tháinig siad seo ó Theachtaí Parlaiminte Aontachtaithe Uladh agus ó laistigh den Pháirtí Choimeádach féin agus diríodh iad ar chomhrialtas a bhí faoi cheannas na dTóraithe. D'fhág seo suntas mór polaitiúil, agus ag amanna pearsanta, sa díospóireacht agus sa vóta araon.

An dearcadh ó Westminster

Tuairiscíocht *The Illustrated London News* ar shíniú
Ailt Chomhaontaithe don Chonartha i mí Nollag 1921
© Illustrated London News Ltd/Mary Evans Picture Library

Mar gheall ar an monaplacht, nach móir, cumhachta a bhí ag Teach na dTeachtaí in Westminster bhí na díospóireachtaí ansin níos tábhacthaí, ach bhí na harqóintí ba ghéire i dTeach na dTiarnaí.

Díospóireachtaí comhthreomhara

Tharla an díospóireacht ar an gConradh in Westminster ag an am céanna leis an díospóireacht sa Dáil, agus ba é ceann de na gnéithe ba shuntasáí den chur agus cúiteamh an nasc san fhíor-am idir an dá dhíospóireacht. Bhí seirbhís sreinge idir Baile Átha Cliath agus Londain agus d'fhoilsigh roinnt nuachtán eagráin i ndiaidh a chéile ar feadh lá amháin. Mar gheall air seo bhí na cainteoirí in Westminster eolach ar óráidí sa Dáil, agus vice versa, uaireanta gan ach roinnt uaireanta tar éis na bunóráide (in ainneoin gur tionóladh na chéad seisiúin sa Dáil qo príobháideach).

Le linn a óraíde labhair an Leifteanant Coirnéal Martin Archer-Shee (leasdeartháir 'Winslow Boy' a bhfuil iomrá air, agus duine a vótáil i gcoinne an Rialtais), mar seo de na hargóintí in Éirinn:

"I see that already Michael Collins—it is on the tape—said that one of the Sinn Féiners had called him a traitor, and that was just before they adjourned for lunch."

Ar an gcaoi chéanna, ag tagairt don nath clúiteach a d'úsáid an Coileánach, dúirt Rupert Gwynne, 'Ní ghluacann Sinn Féin leis an gConradh ach mar chéim ina n-éileamh ar Phoblacht. Is "cloch mhíle" é mar a dúirt duine dá n-ionadaithe féin.' Ar an téad céanna dúirt an Coirnéal John Gretton, agus é ag caint ar sheasamh na n-ionadaithe Éireannacha, gur 'toscairí de chuid Phoblacht na hÉireann iad na daoine a tháinig chun na haitl seo a phlé. Tuigim ón ráiteas a rinne an tUasal de Valera ag an gcruiinniú i mBaile Átha Cliath inné, qur dúradh sin sa doiciméad.'

Leathanach tosaigh an *Daily Mirror* ag tuairisciú torthai idirbhheartaiochtai na siochána, i mí Nollag 1921

© John Frost Newspapers/Mary Evans Picture Library

PICTORIAL

Peace in Ireland.
In spite of the contumacious attitude of some of the members of the Irish Delegation a wise and very ill-advised measure, by Mr. de Valera, was condemned by them that they were to open and that they have done so, and intended to remain. Mr. Art. O'Brien, the representative of Sinn Féin in London, is doing great disservice to his countrymen by the statement which he has publicly made to the official organ of the Irish Self-Determination League of Great Britain, in statement of which he flirts with the true facts, to put the case very low indeed. So far from these facts being as Mr. O'Brien wishes them to be, namely, that the signatures of the Irish Delegates to the peace protocol were obtained under duress and a threat that their country would be laid waste.

L. George: Well, that was the Forest dragon I've tackled the last five years

POLITICS.

with fire and sword, and that the Irish race would be exterminated, the contrary is the fact. No such threats could possibly be read into that which transpired at 10, Downing street, and Mr. Lloyd George, though he is in the position of a wise man to know that that is the wisest course at his at a moment of crisis such as the present one, is something more than mischievous. Mr. de Valera's action is even less understandable. The moment that he has been able to get out of the country, he would no longer be at the world's means through the use of the telescope. Mr. de Valera is now at the cross-roads. He must stand or fall by the decision of his own "Parliament," and if by any measures of his own he packs the vote, the responsibility which will soon rest on his heavier than any Irishman who loves Ireland would come to face.

From "The Evening News"
THE TRIALS OF A TAX COLLECTOR
A proposal is about to grant Germany a two-year respite in the payment of her reparation installments

OUT OF THE WOOD
By Low

From "The Evening News"
PUT AND TAKE; OR, A "TOPPING" GAME
Fritz: You see, von it says "Put," you put in, and von it says "Take," I take out!

Cártúin Pholaitiúla agus an chuma orthu go bhfuil Lloyd George ag fáil an ceann is fearr ar Fhadhb na hÉireann, agus Éire ag fágáil an 'Wood of Despair' chun 'Cosán na Siochána' a bhaint amach

© Illustrated London News Ltd/Mary Evans Picture Library

An dearcadh ó Westminster

Chuaigh cáinteoirí eile treo beagánín éagsúil, leithéid Ronald McNeill, ag moladh gur chóir stad a chur le himeachtaí i Londain le fanacht le toradh an chinnidh i mBaile Átha Cliath. Ag an bpóinte seo, is cosúil, bhí a lán daoine den bharúl go mbeadh an díospóireacht sa Dáil – foras i bhfad ní ba lú ná Teach na dTeachtaí ná Teach na dTiarnaí – measartha gairid. Chuir Arthur Henderson, Príomh-Aoire Pháirtí an Lucht Oibre agus duine a thacaigh leis an gConradh, a mhalairet de thuairim chun cinn, agus dúirt sé go neartódh sé go mór an dream ar son an Chonartha i mBaile Átha Cliath dá mbeadh forógra luath agus tacúil ó Westminster.

Bhí daoine eile a thacaigh leis an gcomhaontú eolach freisin ar íogaireachtaí i mBaile Átha Cliath, agus d'fhéach siad le díospóireacht Westminster a stiúradh ar shiúl ó charraigeacha an chlaonpháirteachais. Dúirt Sir Samuel Hoare, an chéad duine a labhair ar son an Chonartha sa díospóireacht i dTeach na dTeachtaí:

"The wreckers of Dublin are attacking the peace. Let us in this House not make more difficult the task of men of good will."

Labhair ceannaire Pháirtí an Lucht Oibre, John Clynes, ar bhealach comhchosúil, ach ba ón bPríomh-Aire, David Lloyd George, a tháinig an óráid ba shuntasáí. Le linn na gcéad óráidí dúirt an Príomh-Aire gur cinnte go gcuirfí laincis ar an díospóireacht i Londain dá mbeadh an t-eolas ann go raibh a gcuid focal á dtuairisciú agus á n-úsáid in éadan an chonartha i mBaile Átha Cliath. Cé gur mhol sé gníomhartha na bpolaiteoirí Coimeádacha, leithéid an Tiarna Birkenhead a ghlac riosca polaitiúil ollmhór nuair a shínigh sé an comhaontú, dúirt sé gur ghlac na sínitheoirí Éireannacha rioscaí comhchosúla, nó níos mó. Dúirt sé:

"The risks they took are only becoming too manifest in the conflict which is raging at this hour in Ireland, and all honour to them. Not a word will I say – and I appeal to every Member in this House not to say a word – to make their task more difficult."

Réabhlóid bhunreachtúil

Ní raibh cáinteoirí dígeanta an Chonartha, ar ndóigh, ag iarraidh géilleadh don iarraidh seo, agus bhain siad feidhm as argóintí eile in éadan a fhaofa. Ceann acu ba ea an rún – a d'aithin dar leo dealú cuid den Ríocht Aontaithe – lenar moladh an t-athrú ba mhó riagh sa stát 'Briotanach' ó cruthaíodh an Ríocht Aontaithe faoi théarmaí Acht Aontais na hÉireann céad fiche bliain roimh sin. Ach, a dúirt siad, ag gearán, ní ghlacfaidh an Rialtas le haon leasuithe ar an téacs a comhaontaíodh leis na hionadaithe Éireannacha. Ina áit sin ní raibh ann ach gur gheall an Rialtas gurbh fhéidir reachtaíocht a bheadh ann dá thoradh a thabharfadh dúshraith reachtaíochta le haghaidh Saorstát Éireann a chruth, gurbh fhéidir sin a phlé agus a leasú ar an ngnáthbhealach. D'áitigh na cáinteoirí gurb ionann a leithéid de chur chuige agus réabhlóid bhunreachtúil, ceann a rinne níos measa géilleadh an Rialtais d'éirí amach leis an gConradh leis na fórsaí Poblachtacha an samhradh roimhe sin.

D'fhreagair Lloyd George go maith, ag cur i gcuimhne do chánteoíri mar seo go raibh go leor ócáidí i stair na Breataine nuair a rinneadh comhréiteach le reibiliúnaigh, agus gurb í an Pharlaimint 'an t-údarás is deireanaí sa domhan' a sheasfadh leis an moladh gur cheart an t-éirí amach a chur faoi chois gan trócaire, nuair a chuirtear san áireamh gur mar gheall ar ghéilleadh do reibiliúnaigh arís agus arís eile a bhí a cuid ceart agus pribhléidí aici. Níorbh fhéidir nár thuig siad siúd a thacaigh le ceannairceacht Aontachtaithe Uladh lasmuigh den Pharlaimint in éadan an tríú Bile Rialtas Dúchais seacht mbliana roimhe sin an tagairt intuigthe don Chogadh Cathartha sa 17ú haois.

Tuaisceart Éireann

Thug na daoine in éadan an Chonartha aird faoi leith do na forálacha maidir le Tuaisceart Éireann Ba é seasamh Aontachtaithe Uladh go raibh siadsan, ar dílseoirí iad go léir, nuair a ghlac siad leis an Acht um Rialtas na hÉireann an bhliain roimhe sin, go raibh siad tar éis dul chomh fada agus is féidir maidir lena raibh siad in ann géilleadh nó a bhí siad sásta géilleadh mar chuid dá raibh siadsan sásta cur le réiteach in Éirinn. Dearbhaíodh dóibh nach bhféadfai aon ní breise a lorg uathu. Ach anois, a dúirt siad, d'athraigh an Rialtas céanna a sheasamh ar thrí bhealach bhunúsacha, iad go léir ar mhaithle le teacht ar chomhréiteach le reibiliúnaigh admhaithe: Tuaisceart Éireann a bheith curtha san áireamh ar dtús laistigh de dhlínse Shaorstát Éireann; bunú Choimisiún na Teorann chun an teorainn a atarraingt dá roghnódh Tuaisceart Éireann í féin a ghlacadh amach as an dlínse sin; an tuairim go gcuirfi brú eacnamaíoch i bhfeidhm chun a thabhairt ar Thuaisceart Éireann glacadh le hathaontú.

Thug Charles Craig, deartháir Phríomh-Aire Thuaisceart Éireann, faoin gcéad phointe. Luaigh sé go mbeadh ar Thuaisceart Éireann rud gránna a dhéanamh agus iad féin a vótáil amach as dlínse an tSaorstáit. Is é a bheadh i gceist leis seo na hAontachtaithe sin sna trí chontae eile i gCúige Uladh agus ar fud dheisceart agus iarthar na hÉireann a ghearradh ar shiúl. Rinne seisean agus cainteoirí eile ar aon aigne leis é soiléir go rachadh siad an bealach sin go dearfa, ach rinne siad gearán géar goirt gur measfaí gurbh orthu an fhreagracht as an scaradh.

Le bunú Choimisiún na Teorann, a raibh de bhagairt ag baint leis go n-aistreofaí daonra agus talamh ó Thuaisceart Éireann go dtí an Saorstát, rinneadh seo níos measa. Chaillfí mar gheall air níos mó Aontachtaithe arís go smacht Bhaile Átha Cliath. Cé gur chuir lucht tacáiochtaí sheasamh an Rialtais comharthaí a bheith ag teacht salach ar a cheile maidir le cé chomh leitheadach is a d'fhéadfadh an t-aistriú a bheith, rinne William Coote achoimre ar mhothúcháin na ndaoine a bhí i gcoinne an Chonartha:

"The ink is hardly dry on the signature of the King [on the Government of Ireland Act] when we are informed that there is to be a fresh delimitation of those boundaries."

Chuir sé suas don smaoineamh freisin gur leor an gealltanás go mbeadh cánacha níos ísle i Saorstát Éireann chun agóid na nAontachtaithe i gcoinne an athaontaithe a shárú.

Ba é príomhchosaint an Rialtais in éadan líomhaintí mar seo go raibh toiliú Thuaisceart Éireann riachtanach le go dtarlódh athaontú mar seo, cé gur shoiléirigh an Príomh-Aire gurbh é rogha Londain Éire aontaithe. Bhain Austen Chamberlain, ina achoimre ar an díospóireacht don Rialtas roimh an vóta i dTeach na dTeachtaí ar an tríú lá, an lá deiridh, casadh breise as an líne seo, ag rá go géarchúiseach:

"Hon. Members suggest that we had no right to invite Ulster to consider whether she could not come into an All-Ireland Parliament. If we had not put that proposition to them, we should never have got what we have got for the first time—the assent of the representatives of Southern Ireland to recognise the right of Northern Ireland to remain outside."

Teach na dTiarnaí

Caitheadh a lán saincheisteanna eile isteach sa díospóireacht sa Teach Íochtarach – foclaíocht nuálach an mhionna, tionchar an Chonartha ar an Impireacht agus ar sheasamh na Breataíne sa domhan trí chéile, cás na ndílseoirí sa Saorstát, agus socrúithe cosanta na Breataíne, gach ach ceithre cinn a lua. Ní nach ionadh, bhí an díospóireacht i dTeach na dTiarnaí an-chosúil leis sin, le foclaíocht beagnach mar an gcéanna leis

An dearcadh ó Westminster

sin a úsaideadh 'san Áit Eile'. Rud a chur téagar breise sa díospóireacht sa Teacht Uachtarach, áfach, ba é beirt de na baill ab airde próifil den chomhghuaillíocht idir Aontachtaithe agus Coimeádaigh i gcoinne an tríú Bille Rialtas Dúchais ar dhá thaobh an tí. Ba iad seo Edward, anois an Barún, Carson, agus F.E. 'Galloper' Smith, anois an Tiarna Birkenhead agus an Tiarna Seansailéir. Ba mar gheall ar a dhlúithe is a bhí a gcomhghuaillíocht agus a gcairdeas sa chéaduair go raibh an scaradh poiblí seo eatarthu níos nótáilte, agus níos míthaitneamháí.

Rinne Carson a chéad óráid le linn na díospóireachta agus níor choinnigh sé srian ar an ngangaid a dhírigh sé ar an gconradh. Chreid sé gur chomhartha báis do pháirtí na gCoimeádach é, agus gur fhaomh sé tréigean na ndílseoirí ó dheas, ónar eascair sé féin ar ndóigh. B'aitheantas foirmiúil é ar dhíomua míleata faoi láimha 'drong marfach' Poblachtach, 'feillbheart nach bhfacthas a leithéid riamh déanta ar shaoirse bhunreachtúil', agus túis le deireadh na himpireachta. Ba é an toradh é ar shraith d'fhill ar an Aontas ag an Rialtas i Londain a thosaigh nuair a ritheadh an tAcht Rialtas Dúchais in 1914, a lean ar aghaidh leis an teip coinscríobh a chur i bhfeidhm ar Éirinn, agus a tháinig chun críche le hachtú an Achta um Rialtas na hÉireann. Óráid ab é a thug Carson a thabharfadh fear a thuig go raibh an chús a chosaint sé cloíte, de thoradh ar volte-face ag cuid de na daoine ba mhó a thacaigh léi roimhe sin, agus d'úsáid sé lán a chumhactaí reitricíula chun a n-athrú aigne a dhamnú.

Mar urlabhraí an Rialtais i dTeach na dTiarnaí ba ar chrann Birkenhead a thit sé freagairt orthu seo agus ar cháineadh eile agus é ag cur críoch ar an díospóireacht. Mar ba dhual dó, throid sé tine theanga le tine theanga. Dúirt sé nach raibh sna daoine a bhí ag cur i gcoinne an Chonartha ach 'daoine ón meánaois' nach raibh in ann na hathruithe ollmhóra a cuireadh i bhfeidhm ar riadaradh stáit mar gheall ar an gCogadh Mór a aithint. Bhí dímheas faoi leith aige ar liomhain Carson gur ghreamaigh sé féin (Birkenhead) le cúis Chúige Uladh díreach ar mhaithe le féinchor chun cinn. Cé gur ghlac sé leis, aisteach go leor b'fhéidir, gurbh ionann an Conradh agus 'náiriú míleata', dhiúltaigh sé don rogha eile, cur faoi chois níos déine, a mhol na daoine dígeanta de bhrí nach ndéanfad sé ach 'cuimhní a fhágáil míle uair níos lasanta agus níos gangaidí', agus bheadh na croí-shaincheisteanna ann fós le plé ag deireadh na cogaíochta. B'óráid é de chuid fear a thuig go raibh a rás rite ag an chúis a chosain sé, agus bhí sé meáite ar a chinntíú nach mbeadh sé ar an taobh den stair a chaillfeadh.

Bhí, mar sin, difríochtaí agus cosúlachtaí idir na díospóireachtaí daingnithe i mBaile Átha Cliath agus Londain. Is é an difríocht ba shuntasáí eatarthu an méid a tharla tar éis dóibh críochnú. Rinneadh dearmad ar an gConradh beagnach láithreach i meabhair pholaitiúil na Breataine. D'imigh 'Ceist na hÉireann', a ghlac an oiread sin ama agus fuinnimh sna 120 bliain roimhe sin, ó chlár oibre Westminster ar feadh beagnach 50 bliain. In Éirinn, áfach, rinneadh tobar na polaitíochta in Éirinn a thruailliú mar gheall ar an scolt i dtuairimí maidir leis an gConradh ar feadh na scórtha bliain, agus is féidir a áitiú go bhfuil saol polaitiúil an lae inniu fós faoina scáil. ♦

“Look at the document! I defy anybody to show me anything in that document but one provision, and that is that Great Britain should scuttle out of Ireland.”

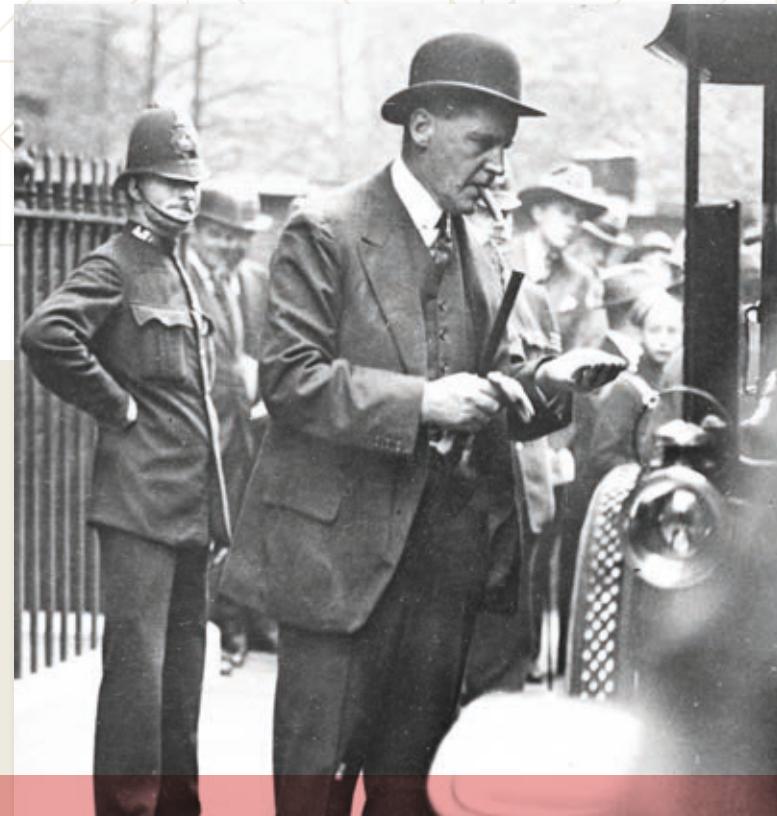
An Tiarna Carson

Sir Edward Carson
Le caoinchead Leabharlann na Comhdhála;
<https://lcnn.loc.gov/2005676852>

“And I would invite your Lordships to vote to-night with a deep sense of responsibility—not confidently, but still hoping that we shall see in the future an Ireland which will at last, after centuries, be reconciled with this country.”

An Tiarna Birkenhead

An Tiarna Birkenhead, Tiarna Ard-Seansailéir na Breataine (1919-1922)
Íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta na hÉireann

Díospóireachtaí an Chonartha a Thuairisciú

Ba é an plé ar an gConradh an díospóireacht ba shuntasáí i stair na Dála.

Tráth ríthábhachtach i stair na hÉireann a bhí ann, inar socraíodh conair nua d'Eirinn mar Shaorstát. Ar chrann Michael T. Knightly, iriseoir a throid in Éirí Amach na Cásca a thit sé Tuairisc Oifigiúil na ndíospóireachtaí a chur ar fáil.

Rugadh Knightly i dTrá Lí, Contae Chiarraí, in 1888. Bhí a athair ina bhall mór le rá de Chonradh na Talún agus Léig Náisiúnta na hÉireann. Thosaigh Knightly a ghairm san iriseoireacht leis an *Kerry News* agus an *Kerry Weekly Reporter*. Ansin léirigh sé cruinneas agus luas eisceachtúil sa ghearrscríobh. Bhog sé go dtí an *Cork Free Press*, mar a ndearnadh príomhiriseoir de, agus ansin go dtí an *Irish Independent* in 1913.

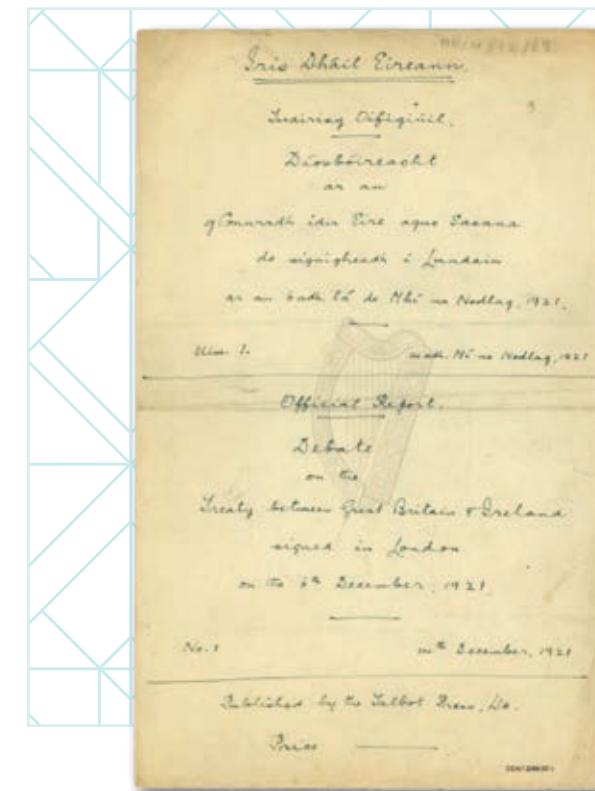
Chuaigh Knightly le Briogáid Bhaile Átha Cliath d'Óglaigh na hÉireann agus throid sé in Ard-Oifig an Phoist ó thuis an Éiri Amach. Imtheorannaíodh é ag Beairic Richmond, Príosún Wakefield agus campa Frongoch sa Bhreatain Bheag.

Tar éis dó a bheith scoilte saor ó Frongoch ag deireadh 1916, chuaigh sé ar ais go dtí an *Irish Independent*, ach chomh maith leis sin bhí sé ar dhuine d'oifigigh faisnéise ba dhílse de chuid Mhicheál Uí Choileáin. Bhí sé chomh tábhachtach sin mar ghníomhaire faisnéise go ndúirt an Coirnéal Ned Broy ina dhiadh sin go raibh Knightly ar dhuine den bheagán a raibh "muinín mhór ag an gCoileánach ann le linn na troda ar son na saorise". Mar chuid dá chuid oibre bhí faisnéis a sholáthar maidir le héalaithre agus grianghraif a fháil, arb é grianghraif Alan Bell, Giústis Có奈itheach, an ceann ba shuntasáí. Cuireadh i bpriosún é ar feadh mí amháin in 1920 i bpriúisún Mhuinseó. D'áitigh eagarthóir an *Irish Independent* go n-íocfaí a thuarastal leis a fhad is go raibh sé i gcarcraig.

Nuair a chuaigh an toscaireacht go Londain in 1921 chun an Conradh a chaibidliú, thaistil Knightly leo mar iriseoir preasa. Ansin ceapadh é ina thuairisceoir oifigiúil ar na Díospóireachtaí maidir leis an gConradh. Tasc mór a bhí ag Knightly agus a fhireann bheag tuairisceoirí gearrscríbhneoireachta. Timpeall 250,000 focal a bhí sna díospóireachtaí, ar tógadh an t-iomlán díobh i ngearrscríbhneoireacht agus tras-scríobhadh é. Ba mhinic óráidí a bheith fada agus teasaí de réir mar a tháinig na tuairimí sciolte chun solais. I gCartlann Náisiúnta na hÉireann tá cóipeanna

de chuid de nótaí lámhscríofa na Tuairisce Oifigiúla. Inniu, tá tuarascáil ionmlán na nDíospóireachtaí Conartha ar fáil ar shuíomh gréasáin Thithe an Oireachtas.

Nuair a bunaíodh Saorstát Éireann, ceapadh Knightly ina chéad Eagarthóir Dhíospóireachtaí Thithe an Oireachtas, post a bhí aige go dtí 1955. ♦

Dréacht lámhscríofa de leathanach teidil na Tuairisce Oifigiúla ar na Díospóireachtaí maidir leis an gConradh.
An Chartlann Náisiúnta (CC BY-NC-ND 4.0)

Grianghraf de thoscairí agus de fhoireann rúnaíochta atá mar chuid de Thoscaireacht Phoblacht na hÉireann ag uimh. 22 Hans Place le linn idirbheartaiochtáil an Chonartha Angla Éireannaigh, 1921

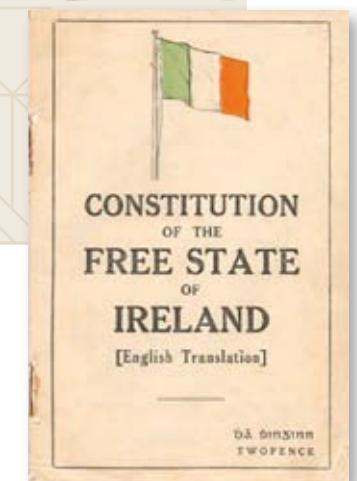
Íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta na hÉireann

Arm an tSaorstáit ag teacht in ionad Arm na Breataine i mBéarla Richmond
íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta na hÉireann

Caitlin Bean Uí Chléirigh, an Chuntaois Markievicz, Kate O'Callaghan agus Margaret Pearse – ceathair den seisear banchomhaltaí den dara Dáil ag teacht go hArdán Phort an Iarla ag teacht isteach chuig Ardán Phort an Iarla íomhá le caoinchead Leabharlann Náisiúnta na hÉireann

Crowd gathered outside Earlsfort Terrace during the Treaty Debates

Image courtesy of the National Library of Ireland

Proclamation of the Irish Republic 1916

THE PROCLAMATION OF
POBLACHT NA H EIREANN.
THE PROVISIONAL GOVERNMENT
OF THE
IRISH REPUBLIC
TO THE PEOPLE OF IRELAND.

IRISHMEN AND IRISHWOMEN: In the name of God and of the dead generations from which she receives her old tradition of nationhood, Ireland, through us, summons her children to her flag and strikes for her freedom.

Having organised and trained her manhood through her secret revolutionary organisation, the Irish Republican Brotherhood, and through her open military organisations, the Irish Volunteers and the Irish Citizen Army, having patiently perfected her discipline, having resolutely waited for the right moment to reveal itself, she now seizes that moment, and, supported by her exiled children in America and by gallant allies in Europe, but relying in the first on her own strength, she strikes in full confidence of victory.

W.T. Cosgrave and others arriving at Earlsfort Terrace.

Image courtesy of the National Library of Ireland

Facsimile of the Treaty Macasamhail den Chonradh

Teachtaí Dála ar thaobh an
Chonartha agus iad lasmuigh
de Theach an Ard-Mhéara
Íomhá le caoinchead
Leabharlann
Náisiúnta na hÉireann

Pro-Treaty TDs outside the
Mansion House

*Image courtesy of the
National Library of Ireland*

0/000163 (1)

Articles of Agreement
For a
Treaty between Great Britain
and Ireland
Signed in London
on the 6th December, 1921.

This photographic fac-simile was made by the
late Mr. McGehee of the Museum staff by the
permission of the Government and under the supervision
of the Clerk of the Seal.

Longfellow.

0/000163 (2)

SECRET.

~~PROPOSED~~ ARTICLES OF AGREEMENT.

1. Ireland shall have the same constitutional status in the Community of Nations known as the British Empire as the Dominion of Canada, the Commonwealth of Australia, the Dominion of New Zealand, and the Union of South Africa, with a Parliament having powers to make laws for the peace, order and good government of Ireland and an Executive responsible to that Parliament, and shall be styled and known as the Irish Free State.
2. Subject to the provisions hereinafter set out the position of the Irish Free State in relation to the Imperial Parliament and Government and otherwise shall be that of the Dominion of Canada, and the law, practice and constitutional usage governing the relationship of the Crown or the representative of the Crown and of the Imperial Parliament to the Dominion of Canada shall govern their relationship to the Irish Free State.
3. The representative of the Crown in Ireland shall be appointed in like manner as the Governor-General of Canada and in accordance with the practice observed in the making of such appointments.
4. The oath to be taken by Members of the Parliament of the Irish Free State shall be in the following form:-

I.....do solemnly swear true faith and allegiance to
the Constitution of the Irish Free State as by law
established and that I will be faithful to H.M. King
George V., his heirs and successors by law, in virtue
of the common citizenship of Ireland with Great Britain
and her adherence to and membership of the group of na-
tions forming the British Commonwealth of Nations.

5. The Irish Free State shall assume liability for the service of the Public Debt of the United Kingdom as existing at the date hereof and towards the payment of war pensions as existing at that date in such proportion as may be fair and equitable, having regard to any just claims on the part of Ireland by way of set off or counter-claim, the amount of such sums being determined in default of agreement by the arbitration of one or more independent persons being citizens of the British Empire.

6. Until an arrangement has been made between the British and Irish Governments whereby the Irish Free State undertakes her own coastal defence, the defence by sea of Great Britain and Ireland shall be undertaken by His Majesty's Imperial Forces. But this shall not prevent the construction or maintenance by the Government of the Irish Free State of such vessels as are necessary for the protection of the Revenue or the Fisheries.

The foregoing provisions of this Article shall be reviewed at a Conference of Representatives of the British and Irish Governments to be held at the expiration of five years from the date hereof with a view to the undertaking by Ireland of a share in her own coastal defence.

7. The Government of the Irish Free State shall afford to His Majesty's Imperial Forces:-

(a) In time of peace such harbour and other facilities as are indicated in the Annex hereto, or such other facilities as may from time to time be agreed between the British Government and the Government of the Irish Free State; and

(b) In time of war or of strained relations with a Foreign Power such harbour and other facilities as the British Government may require for the purposes of such defence as aforesaid.

8. With a view to securing the observance of the principle of international limitation of armaments, if the Government of the Irish Free State establishes and maintains a military defence force, the establishments thereof shall not exceed in size such proportion of the military establishments maintained in Great Britain as that which the population of Ireland bears to the population of Great Britain.

9. The ports of Great Britain and the Irish Free State shall be freely open to the ships of the other country on payment of the customary port and other dues.

10. The Government of the Irish Free State agrees to pay fair compensation on terms not less favourable than those accorded by the Act of 1920 to judges, officials, members of Police Forces and other Public Servants who are discharged by it or who retire in consequence of the change of government effected in pursuance hereof.

Provided that this agreement shall not apply to members of the Auxiliary Police Force or to persons recruited in Great Britain for the Royal Irish Constabulary during the two years next preceding the date hereof. The British Government will assume responsibility for such compensation or pensions as may be payable to any of these excepted persons.

11. Until the expiration of one month from the passing of the Act of Parliament for the ratification of this instrument, the powers of the Parliament and the government of the Irish Free State shall not be exercisable as respects Northern Ireland and the provisions of the Government of Ireland Act, 1920, shall, so far as they relate to Northern Ireland remain of full force and effect, and no election shall be held for the return of members to serve in the Parliament of the Irish Free State for constituencies in Northern Ireland, unless a resolution is passed by both Houses of the Parliament of Northern Ireland in favour of the holding of such election before the end of the said month.

12. If before the expiration of the said month, an address is presented to His Majesty by both Houses of the Parliament of Northern Ireland to that effect, the powers of the Parliament and Government of the Irish Free State shall no longer extend to Northern Ireland, and the provisions of the Government of Ireland Act, 1920, (including those relating to the Council of Ireland) shall so far as they relate to Northern Ireland, continue to be of full force and effect, and this instrument shall have effect subject to the necessary modifications.

Provided that if such an address is so presented a Commission consisting of three persons, one to be appointed by the Government of the Irish Free State, one to be appointed by the Government of Northern Ireland and one who shall be Chairman to be appointed by the British Government shall determine in accordance with the wishes of the inhabitants, so far as may be compatible with economic and geographic conditions, the boundaries between Northern Ireland and the rest of Ireland, and for the purposes of the Government of Ireland Act, 1920, and of this instrument, the boundary of Northern Ireland shall be such as may be determined by such Commission.

13. For the purpose of the last foregoing article, the powers of the Parliament of Southern Ireland under the Government of Ireland Act, 1920, to elect members of the Council of Ireland shall after the Parliament of the Irish Free State is constituted be exercised by that Parliament.

14. After the expiration of the said month, if no such address as is mentioned in Article 12 hereof is presented, the Parliament and Government of Northern Ireland shall continue to exercise as respects Northern Ireland the powers conferred on them by the Government of Ireland Act, 1920, but the Parliament and Government of the Irish Free State shall in Northern Ireland have in relation to matters in respect of which the Parliament of Northern Ireland has not power to make laws under that Act (including matters which under the said Act are within the jurisdiction of the Council of Ireland) the same powers as in the rest of Ireland, subject to such other provisions as may be agreed in manner hereinafter appearing.

15. At any time after the date hereof the Government of Northern Ireland and the provisional Government of Southern Ireland hereinafter constituted may meet for the purpose of discussing the provisions subject to which the last foregoing article is to operate in the event of no such address as is therein mentioned being presented and those provisions may include:

- (a) Safeguards with regard to patronage in Northern Ireland;
- (b) Safeguards with regard to the collection of revenue in Northern Ireland;
- (c) Safeguards with regard to import and export duties affecting the trade or industry of Northern Ireland;
- (d) Safeguards for minorities in Northern Ireland;

- (e) The settlement of the financial relations between Northern Ireland and the Irish Free State.
 (f) The establishment and powers of a local militia in Northern Ireland and the relation of the Defence Forces of the Irish Free State and of Northern Ireland respectively;

and if at any such meeting provisions are agreed to, the same shall have effect as if they were included amongst the provisions subject to which the Powers of the Parliament and Government of the Irish Free State are to be exercisable in Northern Ireland under Article 14 hereof.

16. Neither the Parliament of the Irish Free State nor the Parliament of Northern Ireland shall make any law so as either directly or indirectly to endow any religion or prohibit or restrict the free exercise thereof or give any preference or impose any disability on account of religious belief or religious status or affect prejudicially the right of any child to attend a school receiving public money without attending the religious instruction at the school or make any discrimination as respects state aid between schools under the management of different religious denominations or divert from any religious denomination or any educational institution any of its property except for public utility purposes and on payment of compensation.

17. By way of provisional arrangement for the administration of Southern Ireland during the interval which must elapse between the date hereof and the constitution of a Parliament and Government of the Irish Free State in accordance therewith, steps shall be taken forthwith for summoning a meeting of members of Parliament elected for constituencies

in Southern Ireland since the passing of the Government of Ireland Act, 1920, and for constituting a provisional Government, and the British Government shall take the steps necessary to transfer to such provisional Government the powers and machinery requisite for the discharge of its duties, provided that every member of such provisional Government shall have signified in writing his or her acceptance of this instrument. But this arrangement shall not continue in force beyond the expiration of twelve months from the date hereof.

18. This instrument shall be submitted forthwith by His Majesty's Government for the approval of Parliament and by the Irish signatories to a meeting summoned for the purpose of the members elected to sit in the House of Commons of Southern Ireland, and if approved shall be ratified by the necessary legislation.

*On behalf of the Irish Delegation
Dec 12 1921 (initials of all Delegates)
Mark O'Carroll
Robt. Brudenell
Cudmore
Serge Rabine (initials)*

*On behalf of the British Delegation
R. H. Lloyd George
John Chamberlain
Brittenhead
Winston Churchill*

December 6, 1921.

0/000163 (9)

L. M. M. M. M.
Hannay Greenwood
Gordon Stewart.

ANNEX.

0/000163 (10)

1. The following are the specific facilities required.

Dockyard port at Berehaven.

- (a) Admiralty property and rights to be retained as at the date hereof. Harbour defences to remain in charge of British care and maintenance parties.

Queenstown.

- (b) Harbour defences to remain in charge of British care and maintenance parties. Certain mooring buoys to be retained for use of His Majesty's ships.

Belfast Lough.

- (c) Harbour defences to remain in charge of British care and maintenance parties.

Lough Swilly.

- (d) Harbour defences to remain in charge of British care and maintenance parties.

Aviation.

- (e) Facilities in the neighbourhood of the above Ports for coastal defence by air.

Oil Fuel Storage.

- (f) Haulbowline | To be offered for sale to commercial companies under guarantee that purchasers shall maintain Rathmullan | a certain minimum stock for Admiralty purposes.

2. A Convention shall be made between the British Government and the Government of the Irish Free State to give effect to the following conditions:-

- (a) That submarine cables shall not be landed or wireless stations for communication with places outside Ireland be established except by agreement with the British Government; that the existing cable landing rights and wireless concessions shall not be withdrawn except by agreement with the British Government; and that the British Government shall be entitled to land additional submarine cables or establish additional wireless stations for communication with places outside Ireland.

- (b) That lighthouses, buoys, beacons, and any navigational marks or navigational aids shall be maintained by the Government of the Irish Free State as at the date hereof and shall not be removed or added to except by agreement with the British Government.

- (c) That war signal stations shall be closed down and left in charge of care and maintenance parties, the Government of the Irish Free State being offered the option of taking them over and working them for commercial purposes subject to Admiralty inspection, and guaranteeing the upkeep of existing telegraphic communication therewith.

3. A Convention shall be made between the same Governments for the regulation of Civil Communication by Air.

006 .B.
AC

MC A. J. M. C.
C. E. D. R.P.